

Letrak lurgorri

Jai eta ospakizunen ostean garizumak estaltzen ditu haragiaren nahiak, eta literaturgintzan ere, abenduaren egun handien ostean, lurgorri geratzen da letren eremua. Irakurleak badaki neguaren hasieran metatutakoarekin iragan beharko duela negu luzea, editoreek merkaturatze garaia Durangorako eta San Jordiren bueltarako uzten baitute, hau da, hotzaren etorrerarekin eta udaberria lortzearekin batera.

Agian, eta bazka freskorik ahoratu ezean, idazleek hausnarketari ematen diote garai honetan, bai ustekabeen iragaten diren liburuxketan, bai eta elkarrizketa eta adierazpenetan ere. Arantxa Urretabizkaiak sarri aipatzen du literaturgintzan txoriak eta ornitologoak egon badaudela, eta berak, aukeran, txoria nahiago duela. Baina ukatzerik ez dago gero eta ornitologo gehiago plazaratzen ari dela euskal letretara, eta nik onuragarritzat jotzen dut, heldutasun seinale delakoan.

Egia esan, hausnarketarako garaia heldua zaigula pentsatzeko arrazoi nahikorik badago, *Ehun metro* argitaratu zenetik 26 urte bete direla konturatuz gero. 1976tik hona ibili izan dugun bideari begiratzea baino ez dago ikusteko orduko garaien eta oraingoan artean alderik badagoela, egon. Beharrian larrienak beterik dauden honetan, hemendik aurrerakoari ekin diezaiokegu orain.

Hausnarketan, ordea, integratu baino apokaliptiko gehiago ikusten dugu han-hemenka, ahoz gora egindako adierazpenetan behinik behin. Bilbo Zaharra euskaltegiak antolatutako «Euskal Literatura eta Kultura» Topalekueetan, Ramon Saizarbitoriak, baina, batez ere, Bernardo Atxagak esandakoak bazterrak harrotu zituen, euskararen geroaz egindako adierazpenekin. Ildo berean, Felipe Juaristik ere ardura azaldu du oraingo egoeraz, eta literatura urbanoa aldarrikatu du gazteentzat (*Egan*, 2001, 3/4). Jon

Alonsok nobelaren zentzua kolokan jarri du, eta zilborrari begira egotea egotzi dio (*Nabarra*, martxoak 12). Bestalde, literatura gaur egun arkeologia dela eta nobela anakronikoa dela esan du, eta zalantzan jarri du ea merezi duen horren alde egitea (*Deia*, 2001eko azaroak 9).

Hausnarketa heldutasun seinale dela nioen orain, eta horrela dela uste dut. Heldutasun pertsonala eta kolektiboa sumatzen da. Letrak lurgorri uzteak, beraz, ez du antzutasunik adierazten, umotu sasoia baizik.

Irastortza, zorionak

Euskal Idazleen Elkartean martxoan gauzatu da errele-bua, eta bost urteren ostean, Andolin Eguzkitzak lekukoa eman dio Tere Irastortzari, batzuetan oztopo lasterketa bihurtzen den, eta beti ere maratoi itxura duen literaturaren ekinean. Eguzkitzak egindako lana handia izan da, eta lehenengoz ikusi izan dugu epe luzerako plangintza osoa, kanpo eta barne beharrianeiei zuzenduta, 2001-2004 Plan Estrategiko izena daramana.

Edonola ere, eta Elkartea ezagutzen dugun guztiok ongi asko dakigu gaur egungo lorpenak gauzaezinak izango zirela aurretik egin den lan eskergea egin izan ez balitz. Andu Lertxundik (1982-85) jarritako oinarriak, Jose Mari Velez de Mendizabalen (1985-89) izerdi eta nekeak, Patri Urkizuk (1989-93) emandako aurrerapausoak, Joxerra Garziak (1993-97) eskainitako ilusioa eta Andolin Eguzkitzaren (1997-2002) egite ona ezinbestekoak izan dira EIEren oraingo egoera ulertzeko orduan. Baina lehendakariaren lana hutsaren hurrengoa da lantaldetik ezean. Maite Gonzalez Esnal (18 urtez elkartean), Begoña Andonegi, Nagore Atela eta sartu berri den Ana Urkizak eguneroko lana eskaini dute bertan, eta garaian garaiko Zuzendaritza batzordekideen lanak ere, ia anonimoa izan arren, garrantzia izan du EIEren historian.

Orain Te re Irastortza dugu lehendakari andrea *jauna*, (izendapenaren egunean egin zitzaion txantxa errepikatuz), eta aurretik ezagutzen dugunok lasai egon gaitezke

izendapen honekin, Elkartea esku onetan dagoelako. Idazgintzaren aldeko lana baina, (etxe barruan eta kanpoaldean euskal literatura ezagutzera ematea, besteak beste), ez da bakar batzuen kontua, idazten dugun guztiona baizik. Zeren ez baitago pasaporte hoberik kalitatezko produkturik eskaintzea baino. Eta literatura ona egitea ez da elkartean lana, idazleena baizik.

Martxoaren 8a

Emakume idazleak pozik egon daitezke. Aurten ere beren eguna izan dute.

Erdal idazleak

Martxoaren 18, 19 eta 20an Bilbon burutu da Blas de Oterori buruzko nazioarteko kongresua, hainbat ikertzaile eta idazleren partaidetzaz.

Kongresu honetaz profitatu nahi nuke gure artean gutxitan aipatzen den gaiaz aritzeko. Inoiz ez dugu jakin izan nola jokatu euskal hiritarrak diren erdal idazleekin. Euskal idazleak izan ez direla ongi dakigun arren («erdaraz idatzitako euskal literatura ez da existitzen. Ezinezkoa da, euskaraz ez dakien norbait euskalduna ezin izan daitekeen modu berean (...) Euskal Herritarrak Euskal Herriko biztanleak dira, eta euskaldunak, berriz, euskaraz mintzo direnak. Hain zaila al da ulertzea? Nola esan daiteke, beraz, erdaraz idatzitako euskal literatura badenik ere?», Gari Berasaluze, *Gara*, 2001eko ekainaren 23a), zehatz-mehatz zer diren ez dakigu. Idazle espainolak? Idazle baskoak? Norekin konpartitzen dituzte erreferente kulturalak? Zer esan hizkeraz euskaldunak izanik, idazkeraz erdaldunak diren idazleez?

Kasuistika gero eta zabalagoa da, gero eta gehiago baitira Euskal Herriko plazetara ateratzen ari diren idazle erdaldunak.

Inoiz ez dugu jakin izan trataera egokia ematen Miguel de Unamuno, Pio Baroja eta Blas de Oterori besteak

beste, baina horiek hilik daude finean, eta esku-liburuetan baino ez ditugu tratatu behar. Baina nola jokatu bizirik dauden Pablo de Antoñana edo Miguel Sanchez Ostiz nafarrekin? Nola jokatu Felix de Azuarekin?

Zein da Robert Laxalt idazleari ongien doakion definizioa? Zein ataletan sartzen da Elias Amezaga bera, bai eta berak bildutako milaka erdal idazle baskoak ere?

Norbaitek galdetzen digunean Laura Espido Freire (Laudio) eta Lucia Etxeberria (Valentzia/Bermeo, 1966, Nadal Saria 1998) ea idazle baskoak diren, poker aurpegia ipini behar izaten dugu, edo azalpen luzeak eman, haria galdu arteraino.

Idazle hauetariko batzuk, gainera, euskal hiztunak dira, baina idazkera-hizkuntza gaztelania aukeratu dute, Pedro Ugarte (Bilbo, 1963) eta Eli Tolaretxipirekin (Donostia, 1962) gertatzen den bezala. Azken honek, gainera, Saizarbitoriaen lana itzuli izan du euskaratik gaztelaniara.

Beste alde batetik, euskal idazletzat jotzen ditugun artean ere, batek baino gehiagok erabaki du zuzenean gaztelaniaz idaztea, aurretik *euskal bertsoia* egin gabe. Pili Kaltzadak poema liburu elebiduna argitaratu zuen, jatorriz euskaraz eta gaztelaniaz sorturiko poemak tartekatuz. Iban Zalduak bost liburutatik bi gaztelaniaz eman ditu: *Veinte cuentos cortitos* idatzi zuen aspaldian, eta orain gutxi *La isla de los antropólogos y otros cuentos* eman du argitara.

Bernardo Atxagak bi aldiz bereganatu du Euskadi Saria, behin euskaraz egindako lanagatik, eta beste behin gaztelaniazko liburu batekin, *Lista de locos y otros alfabetos*, 1999an.

Zein izen eman behar zaie Felix Maraña, Alvaro Bermejo eta Iñaki Ezkerra idazleei? Euskal idazlea ez bada ere, zer da Euskal Herriko historia, geografia eta kulturaz buru-belarri aritzen den Toti Martínez de Lezea (*La Herbolaria*), eta gai berberak erabiltzen dituen Arantzazu Amezaga (*Veinticinco cartas para una guerra*), erdi aroa, karlistadak eta ahaide nagusiak ahotan dituzten idazleak?

Esan bezala, azken garaian barra-barra ari dira azaltzen gaztelaniaz aritzen diren idazle gazteak, aurretik liburu ugari dituztenekin batera. Fermin Goñi nafarrak bere

zazpigarren liburua argitaratu du (*Las mujeres siempre dijeron que me querían*). Daniel Sarasola bilbotarrak, aldiz, lehena (*Lejos de Panamá*). Eta J.M. Isasi Urdangarinek (Bilbo, 1970, *Variaciones Julen Guerrero* eta *Un mundo de Sastre*) eta Enrique Gutierrez Ordorikak (Santurtzi, 1959, *Grünmland* eta *El guardián de la tristeza*) bina liburu dituzte.

Egia esan, kopurua ederra da, eta produkzio zabala dute, euskal idazleok oraindik jakin ez dezagun nola deitu idazle hauei. Euskal idazleak ez dira, ados. Onar dezakegu «*escritores vascos*» direla? Eta «*escritores vascos*», nola itzultzen da euskarara?

Ariketa polita filologoentzat, baina kontu filologikoa baino sakonagoa dela uste dut. Idazlearen kosmogoniaren kontuan sartu beharko baikenuke, bai eta beste eztabaida sakonagoetan ere, hala nola zer-nolako harremana duen hizkuntzak ezagupena bereganatzearekin, edo zer den aurretikoa, munduarekiko ikuskera edo ikuskeraren berbalizazioa.

Euskal eskultore ezagunenak, euskal idiosinkrasia hutsunearen inguruan gorpuztu duten horiek, ordea, ez dira euskaradunak.°